

Марія Личук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СИНСЕМАНТИЧНІ ЯДЕРНІ КОМПОНЕНТИ В СТРУКТУРІ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНОЇ ЄДНОСТІ НЕЧЛЕНОВАНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

У статті досліджено групи синсемантичних ядерних компонентів у структурі синтаксично нечленованих словосполучень. Ядерний компонент може бути виражений семантично повноцінною лексемою або бути семантично спустошеним. Синсемантичність ядерного компонента залежить від ступеня семантичного наповнення й ономасіологічних характеристик. Виділено такі групи синсемантичних компонентів: іменники, займенники, числівники, дієслова та предикативні прислівники. Синсемантичний ядерний компонент лише в поєднанні з залежним забезпечує інформативну повноцінність нечленованого словосполучення як частини реченнєвої структури.

Ключові слова: синтаксично нечленоване словосполучення, семантико-синтаксична єдність, стійка структурна схема, ядерний компонент, залежний компонент, синсемантичність.

До кінця ХХ ст. в історії синтаксису української мови простежуємо поверхнєве і фрагментарне вивчення синтаксично нечленованих словосполучень (А. Мордвилко, В. Горяний, Н. Москаленко, В. Явір, В. Горпинич та ін.). Нові аспекти лінгвістики початку ХХІ ст. зосередили увагу дослідників на нечленованих словосполученнях як на окремому типі словосполучень.

Синтаксично нечленовані словосполучення – окремий тип у системі синтаксично нечленованих одиниць української мови загалом і у системі словосполучення зокрема. Ці словосполучення ґрунтовані на стійкій структурній схемі, що об'єднує ядерний і залежний компоненти зі специфічними сполучувальними властивостями. У синтаксично нечленованому словосполученні сполучувальні можливості компонентів реалізуються на внутрішньосполученнєвому рівні. Внутрішня сполучуваність ґрунтується на синтаксичному зв'язку і семантико-синтаксичних відношеннях між самими компонентами таких словосполучень.

Мега статті – обґрунтувати виділення синсемантичних компонентів, різних за морфологічною природою, у структурі семантико-синтаксичних єдностей синтаксично нечленованих словосполучень; визначити ознаки їхнього виокремлення.

У з'ясуванні природи синтаксично нечленованих словосполучень важливим положенням є твердження, що конструктивні особливості вживання повнозначних слів у структурі речення зумовлюють неоднаковий вияв їхньої семантики. Лінгвісти пропонують різні рівні семантичного наповнення повнозначних слів. Г. Золотова розрізняє слова абсолютної семантики (автосемантичні) та синсемантичні, тобто слова з послабленою семантикою, які тільки в граматичній сполучуваності з іншими словами утворюють формально-семантичні єдності, що функціонують як єдиний компонент у структурі речення, займаючи ту чи ту позицію [6, с.48-49].

Диференціюючи слова за ознакою інформативно достатні / інформативно недостатні, Н. Іваницька вважає окрему групу синсемантичних слів – інформативно недостатніх слів – «максимально семантично збідненими», що займають крайній полюс на осі «семантично достатні – семантично недостатні слова» [8,

с.42]. Усі повнозначні слова із самодостатнім смислом, що вживаються автономно, є інформативно достатніми, а повнозначні слова релятивної семантики, максимально збіднені семантично – інформативно недостатніми [8, с.42; 11].

Проблема інформативної достатності безпосередньо пов'язана з лексико-семантичними і функційними параметрами синтаксично нечленованих словосполучень.

У системі синтаксично нечленованих словосполучень одні лінгвісти досліджували роль синсемантичних іменників [10, с.98-142], інші розглядали проблему зв'язку синсемантичного слова, зокрема іменникової природи, з тим чи тим типом позиційно нерозкладних словосполучень у структурі речення [13, с.65-77].

Аналізуючи формування синтаксично нечленованих словосполучень, В. Гак наголошує на ролі десемантизації одного з їхніх компонентів словосполучення і визначає синтаксичні та семантичні чинники десемантизації. На його думку, серед синтаксичних чинників особливо важливу роль відіграє «транзитивне вживання мовного знака» [4, с.140]. В. Гак відзначає, що у транзитивній позиції слово часто набуває спеціалізованого або переносного значення, що засвідчує утрату первинного значення слова. Це простежуємо в метафоричних словосполученнях, напр.: *Летять по полю білі коні – Вітрив січневих табуни* (Д. Павличко); *У неї [Марії] чоло, а за ним хорониться брунька розуму, яка от-от розів'ється, розцвіте й пізнає добро і зло* (У. Самчук).

Основою семантичного чинника є змістова недостатність компонентів словосполучення і «спеціалізація значення слова» в неподільній єдності, коли слово є її компонентом, наприклад, словформи з *очима*, з *волоссям*, *росту* та ін.; числівники в кількісно-іменних сполуках; модальні й фазові дієслова та ін. Напр.: *Молода вчителька з руським волоссям та чарівним голосом рахувала: «Раз-два-три», – і лагідно виправляла невірні дитячі рухи* (Брати Капранови); *Нам усім варто відчутти дивовижне звучання ронделів польською (Л. Дудзинська) та грузинською (Р. Чілачава)... мовами* (Українська літературна газета, 24.06.18).

Дослідники виділили набір ознак слів релятивної семантики, серед яких: а) належність до категорії повнозначних слів; б) необхідність обов'язкового поширення словами, які формують однозначність вислову; в) нездатність уживатися абсолютно; г) передбачуваність форми залежного слова; ґ) здатність утворювати разом із залежними словами сполучення слів; д) властивість утворювати разом із залежним словом аналітично виражений синтаксичний компонент [16, с.37-59; 5, с.41-63; 7, с.97-103 та ін.].

З огляду на синтаксичну зв'язаність як основу граматичної сполучуваності в синтаксично нечленованих словосполученнях поєднувані компоненти характеризуються різним ступенем семантичної конкретності: ядерний компонент, з огляду на абстрактність значення, є семантично неповноцінним, тому залежний своїм лексичним значенням забезпечує інформативність утвореної неподільної єдності. Напр.: *Він блукає у зграях дерев, пролітає вітерець, видмухнувши із віт пахоці квіту* (Б. Жолдак); *На саях... стояв малого росту чоловік з дрібним обличчям* (В. Габор).

У синтаксично нечленованих словосполученнях жоден з компонентів не втрачає остаточно свого лексичного значення, проте один з них набуває певної синсемантичності і починає виконувати не основну, а допоміжну роль. Наприклад, слова *колір*, *ріст*, *розмір* і под. без уточнення прикметником є інформативно недостатніми і уточнюються завдяки сполученню з узгодженою формою, пор.: *червоний колір*, *низький ріст*, *великий розмір* та ін. Крім того, наведені словосполучення, хоч і можуть бути самостійними, проте конкретизуються

щодо певних предметів чи назв осіб, наприклад: *хустина червоного кольору*, *чоловік низького росту*, *сорочка великого розміру* та ін. Значущість залежного слова в словосполученні виявляють трансформації, у яких залежне слово перебирає на себе основне значення кольору й ознаки, зросту й ознаки, розміру й ознаки тощо, пор.: *хустина червоного кольору* // *червона хустина*; *чоловік низького росту* // *низький чоловік*; *сорочка великого розміру* // *велика сорочка* та ін. Компонент з послабленим лексичним значенням опускається як менш важливий у загальній змістовій (інформативній) структурі конструкції – дескрипції.

Досліджуючи «роль означень усередині дескрипції» [1, с.122], Н. Арутюнова зазначає, що обов'язковість / факультативність уживання атрибутивних компонентів усередині цілісних номінативних сполук залежить від значення, референтної співвіднесеності та синтаксичної позиції означуваного іменника [Там само, с.120]. Вона наголошує, якщо дескрипція займає позицію предиката, тобто позбавлена безпосередньої референтності до предмета дійсності, «то при якісному (односемному) іменнику означення звичайно має градувальне чи оцінне значення» [Там само, с.122].

Послаблена номінативність іменників зумовлює обов'язкову сполучуваність з поширювальним компонентом, що конкретизує, увіразнює, диференціює значення іменника в синтаксично нечленованому словосполученні. Інформативна недостатність іменника чи займенника породжує аналітизм формально-граматичного компонента, що виявляє себе в розчленованому вираженні його категорійних ознак.

Високий ступінь синсемантичності ядерного компонента зумовлює високий ступінь його розгортання, передбачаючи поєднуваність зі словами іншої семантики, які часто передають одне поняття [12, с.144]. Напр.: *З найпершої миті, з першого слова насилаю на тебе, Іване, вогонь... вогонь живлющий і цілющий... вогонь добрий і лютий, як крик жінки, що вперше родить сина* (Р. Федорів); [Сварг] *Повернувся і поклав на стіл чотири золоті зливки і десяток різаних шматочків срібла* (С. Скляренко). Залежні прикметникові чи іменникові компоненти конкретизують, уточнюють семантику ядерного числівникового компонента.

Для характеристики людини, рідше тварини чи предмета в синтаксично нечленованих словосполученнях зі значенням соматичної, чи іманентної, належності семантично послаблений ядерний компонент потребує залежного атрибутивного. Якщо іменникові компоненти *очі, руки, ноги, лоб, чоло, шия, вуха, брови, ніс, роги, щоки, обличчя, морда, клюв, лапи* і под. ужиті для характеристики, то обов'язковими при них є узгоджені чи неузгоджені означення, пор. *людина з довгим носом, з карими очима, з високим лобом; орел з міцним клювом, з коротким хвостом* та ін. Напр.: *Місяць, що несподівано спалахнув за їхніми спинами, вихопив з темряви худе, заросле щетиною лице з глибокими, наче криниці, очима* (В. Медвідь); *Хлопчик був здоровим, контактним, із ясними очима та доброю вдачею* (Брати Капранови).

Ономазіологічні параметри займенникових слів впливають на семантико-синтаксичну сполучуваність компонентів синтаксично нечленованих словосполучень. Займенник у позиції ядерного компонента синтаксично нечленованого словосполучення є синсемантичним за своєю граматичною природою. Як знак номінації він не має свого постійного лексичного значення (сигніфіката). Залежно від мовленнєвої ситуації займенник кожного разу, пристосовуючи свою граматичну форму до тих слів, замість яких його вжито, указує на інші явища, наповнюється іншим змістом. Залежність займенника від контексту чи ситуації мовлення, а також від співвіднесеності з іншим словом свідчить про

те, що у значенні займенника є завжди елемент ситуаційності. М. Плющ зазначає, що займенникова семантика полягає у вираженні ситуаційно-дейктичної та контекстно-дейктичної функції, «які полягають у відсиланні адресата до учасників ситуації, конкретного акту мовлення або тексту» [15, с.3]. Займенник є назвою словесної узагальноної вказівки на предмет чи його ознаку. Саме ця ознака послугувала підґрунтям того, що займенникові слова не становлять окремишнього частиномовного класу, хоч і вирізняються певною специфічністю [3, с.49-50; 2, с.184; 14, с.5]. Вони можуть лише «претендувати» на роль складника (підкласу) усередині чотирьох частиномовних класів – іменника, прикметника, числівника і прислівника. Займенникові слова семантично перебувають у колі категорійних значень предметності (займенникові іменники), ознаковості предметів (займенникові прикметники), кількісного вияву предметів (займенникові числівники) і ознаки іншої ознаки (займенникові прислівники) [14, с.5]. Ономасіологічні характеристики займенників уможливають для них позицію ядерного компонента в синтаксично нечленованому словосполученні. Вони мають здатність поєднуватися з іменником, прикметником, числівником та найчастіше – з іншими займенниками, утворюючи з ними синтаксично нечленовані словосполучення, що виконують у реченні синтаксичну роль одного члена речення, а в семантичному плані – роль окремого семантичного компонента.

Варто зазначити, що Н. Іваницька не визнає словосполученням конструкції, у яких одним з компонентів є синсемантичне слово. Вона вважає, що на рівні формально-граматичного членування речення синсемантичні слова з максимально ослабленим значенням не утворюють словосполучень, оскільки «входять до складу сполучень слів, що становлять формальне вираження члена речення непростой будови» [9, с.10-14].

Н. Шведова виділяє кілька груп синсемантичних іменників: а) слова зі значенням класу – *вид, тип, рід, клас, розряд* та ін.; б) слова зі значенням зовнішньої ознаки – *зовнішність, вигляд, обличчя, ріст, колір, звук, голос* тощо; в) слова з узагальненим значенням, що виражають лише найзагальніші ознаки предмета – *людина, справа, річ, жінка, епізод, ситуація, обставина, становище, факт, випадок, стан* та ін. [17, с.17-23].

Поділ лексем на інформативно достатні та недостатні певною мірою є умовним, оскільки те саме слово в різних контекстах може бути син семантичним або автосемантичним.

З огляду на ономасіологічні характеристики слів різної частиномовної належності й особливості вживання їх в ролі ядерних компонентів синтаксично нечленованих словосполучень виділяємо такі групи синсемантичних слів:

1. Синсемантичні іменники, що становлять найбільшу за обсягом групу. Їх поділяють на такі лексико-семантичні групи:

- 1) іменник з кількісною семантикою, що охоплює:
 - власне-кількісне значення; у синтаксично нечленованих словосполученнях ядерні компоненти виражені відчислівниковими іменниками *трійка, четвірка, п'ятірка, десяток, сотня* і под., напр.: *Він дивився, як до жінки добігала, докикутильговувала, доповзала четвірка найшанованіших людей, і не встигли вони й мизинцем доторкнутися до неї, як вона розтанула в повітрі* (Я. Лижник); *Сотні очей пристрасно стежили за цим героїчним переходом танків по дну чужої ріки* (О. Гончар);
 - значення конкретної чи приблизної міри, яке виражають іменники – назви мір довжини, ваги чи об'єму чогось: *гектар, метр, кілометр, грам, мілі-*

грам, кілограм, літр, декалітр, центнер, тонна, пуд, око (одиниця ваги, що приблизно дорівнює 1,2 кг), десятина, чверть, четвертина, копа (одиниця лічби, що дорівнює 60), корець (старовинна міра сипких тіл, що дорівнює приблизно 100 кг), лікоть (старовинна міра довжини, приблизно в півметра), третина, морг (міра землі, що дорівнює 0,56 га), пасмо (певна кількість ниток, прядива), півміток (міра пряжі, що дорівнює половині мітка, тобто 20-30 пасмам), міток, мірка, фунт (міра ваги, що дорівнює 409,5 г) та ін., напр.: Майор і тепер чоловік миришавенький – півтора метра в картузі, – а тоді, то й геть горобеням був... (М. Малюк); Вже добирається старшина до Скибиної нивки. От і сторожились за десять рублів грошею і за восьмьмуху горілки (Г. Квітка-Основ'яненко);

- значення надмірно великої кількості чи надзвичайно малої кількості: купа, куча, ліс, море, океан, потік, ріка, решта, тьма, уламок, хмара та ін. Напр.: Клуби туману лащилися об їхні ноги і був то зовсім інший час, інший вік (О. Жовна); Червоніло ціле море колосків пиєниці (М. Коцюбинський); З одного боку – рота дебелих розвідників у маскувальних «ягуарах»: двомертові акселерати з задатками найманих убивць..., їхні торси спливають річками поту й нагадують грудні мішені... (Ю. Андрухович);
- партитивне значення, що охоплює:

а) кількісно-роздільне значення: половина, третина, четвертина, частина (частка) та ін., напр.: Мати непомітно переставилась, і тільки тоді голвиha зауважила, що наче хтось відрубав їй половину життя (Є. Гуцало); Частина майдану коло свейської брами оточена муром (Леся Українка);

б) значення відділеної від цілого частини предмета: грудка, дрібок, жменя, жменька, зерниночка, кавалок, кляптик, край, крапля, крихта, кулак, кулачок, кусень, кусник, кусок, окраєць, имат, иматок, иматочок, напр.: Стягнулися до останнього, але виплатили имат поля (У. Самчук); Ти оглядівся довкруг, але, окрім недбало відірваної сторінки з настінного календаря й крайця сухого хліба, нічого не помітив (К. Москалець);

- значення сукупності істот: валка, ватага, вервиця, вервечка, горстка, громада, громадка, група, гурт, гурток, загін, збіговисько, згряя, клас, колона, коло, натовп, орава, отара, пара, пачка, полк, рій, рота, ряд, союз, спілка, стадо, стая, табун, табунець, череда, шеренга, юрба, юрма та ін., напр.: Зрідка стиха підходить скорий. Тоді вливається нова валка людей (Іван Багрянний); На веранді поруч зі мною – збіговисько лазарів із полкового медпункту (Ю. Андрухович); Шеренги бійців віддають честь одна одній – оркестр, музику! (Ю. Андрухович);
- значення невизначеної кількості предметів: букет, вервиця, вервечка, в'язка, в'язанка, горстка, жменя, жмут, китиця, колода, комплект, купа, куча, набір, низка, оберемок, партия, пригорця, пасмо, пачка, пучок, пучка, ряд, сніп та ін., напр.: Тут [на ярмарку] ворохи солодких пряників-медовиків, в'язки бубликів, гора й грудка горіхів, сухих грушок купу й кучі сластьон... (Марко Вовчок); У нього був довгий список водоварів, які ніколи не казали «так» чи «ні», тільки просили за тиждень або два нагадати про себе, коли поступить нова партия товару і, може, вони запустять свою рекламу (В. Даниленко);
- значення міри (кількісного об'єму за формою предмета): бочка вина, бутель квасу, відро грибів, віз сіна, горнятко кави, горищик вареників, келишок коньяку, кошик вишень, кухоль води, ложка дьогтю, миска яблук, мішок ячменю, пакет молока, пляшка горілки, склянка компоту, тарілка борщу, цебро води, чашка молока, шанька опеньок та ін., напр.: В хату входить жінка – вносить повну шаньку опеньок (М. Стельмах); Вона повернулася до чоловіка і виклала перед ним пакет молока, півпаланиці, сир та шоколадку (К. Москалець);

- квантитативне значення, що лежить в основі назв адміністративних одиниць, об'єднаних у певну сукупність: *мережа шкіл, система дошкільних закладів, об'єднання країн* тощо, напр.: *Мережа навчальних закладів у Галицькому районі пройшла перевірку і є готовою до нового навчального року* (Галицький Кореспондент, 23.08.17);
- 2) іменники із часовою семантикою, яку передають лексеми *час, секунда, мить, момент, хвилина, година, доба, тиждень, місяць, рік, десятиліття, століття, тисячоліття, епоха, вік, ера, зима, весна, літо, осінь, ранок, день, вечір, ніч, пора, період* та ін. У синтаксично нечленованих словосполученнях з іменниковим ядерним компонентом часової семантики вживається атрибутивний залежний компонент для вираження конкретної вказівки на час перебігу дії: *наступного року, одного вечора, ранньою весною, останнім часом, пізньою порою* та ін., напр.: *Наступного дня над дверима нашого будиночка закрусувалася вівіска...* (Ю. Винничук); *Цілий день сиджу в квартирі й не показую навіть носа на вулицю* (В. Врублевський); *Минулої осені не встигла Марія позяблити* (У. Самчук); *Та замість знайомого тобі офіціанта з-за лаштунків за якусь хвилю з'явився невиспаний циган...* (Я. Лижник);
- 3) іменники з характеризувальною семантикою на зразок *віку, росту, вдачі, з волоссям, з очима, з руками, з вухами, з лобом, з шиєю, виду та ін.*, напр.: *Русалка мала вигляд молодої дівчини з довгим світлим волоссям, що спадало по спині нижче пояса* (О. Жовна); *Розчулено поглянув на мускулясте, сухе, як жерсть, з рівним прямим носом обличчя Федоренка* (М. Стельмах);
- 4) іменники з родовою семантикою на зразок *людина, чоловік, жінка, об'єкт, місто, день* та ін., що поширюються видовими назвами, напр.: *Був понеділок – важкий день* (В. Тарнавський); *Нуська – об'єкт підозрілий* (Ю. Винничук); *Київ – європейське місто* (Українська правда, 19.04.17).

2. Синсемантичні займенники, співвідносні з предметними іменниками і вживані в ролі ядерного компонента. Залежний від нього компонент виражений прикметниками, дісприкметниками або займенниками, а ядерний – займенниками. Займенники об'єднують такі групи:

- 1) займенники *хто, що* та похідні від них лексеми; синтаксично нечленована конструкція має значення неозначеності, напр.: *Стипендія надана кому іншому* (О. Кобилянська); *Це видавалося безглуздою блуканиною в пошуках невідомого чого* (П. Загребельний);
- 2) займенники *хтось, щось, хто-небудь, дехто, ніхто, ніщо* і похідні від них, напр.: *Щось вогке обпекло руку* (М. Стельмах); *Ніколи не сміла я бути дотепнішою, це або те розуміти ліпше, як дехто інший з знайомих жінок нашого товариства або моїх «товаришок»* (О. Кобилянська); *Було очевидно, що вони [танцюристи] десь гуляли, тоді вийшли на майдан, завели танок, і нічого тут дивного немає, вони так завжди роблять, і ніхто їм не боронить* (В. Діброва); *Він, ідучи, вже вдруге його дочитував, але нічого нового там не прочитав* (Б. Жолдак);
- 3) займенники зі значенням вибіркової на зразок *когось із нас*; залежний від них компонент може бути виражений займенником, іменником та ін., напр.: *І якщо хтось із офіцерів вирушає з перевіркою, третій пост устигає зателефонувати в караулку...* (Ю. Андрухович); *А вчителів музичної школи й позотів – деякі з них уміли грати на трубі, дехто на барабані, от і грали, коли треба* (Брати Капранови).

3. Синсемантичні числівники, до яких увійшли дві групи:

- 1) числівники з власне-кількісною семантикою, ужиті в ролі ядерного компонента, вираженого кількісним чи збірним числівником (напр.: *П'ять разів*

народжувала їй Василина дітей, однак залишали Федорів двір, лише множили маленькі горбики у саду (К. Мотрич); Тільки тридцятьеро козаків потрапило в полон, і турки замучили їх страшними муками (З. Тулуб); або числівник з неозначеною семантикою – неозначено-кількісний – у ролі ядерного компонента (напр.: Тож навезуть возів стонадцять хмизу, віткнуть меча та як підналять знизу... (Л. Костенко); Пані прийняла Євгена дуже чемно і здивувалася дуже, коли він заявив їй, що хотів би взяти у неї кількадесят лекцій гри на фортеп'яні (І. Франко);

- 2) числівник один (одна, одне) з неозначеним значенням «якийсь (якась, якась)», ужитий у ролі ядерного компонента, напр.: На вулиці вона зустріла одну з жінок (В. Косенко); Найменших дітей приводили до школи батьки, і батько однієї з учениць, капітан-прикордонник, завжди залишався в кабінеті та слухав, як його донечка своїми пухкими пальчиками намагався втрапити в потрібні клавіші (Брати Капранови).

4. Синсемантичні дієслова, що об'єднали дві групи:

- 1) дієслова з фазовими значеннями початку, кінця та продовження дії: почати, піти (почати), продовжити, закінчити, перестати, припинити та ін., напр.: Тим часом річкове створіння, що приналежністю мало чим відрізнялося від справжніх жінок, продовжувало існувати (О. Жовна); Усе ж таки come, ювілейне, число [«Буковинського журналу»]. Хотілося б, аби цих сто кроків вели нас подалі від провінціалізму, що продовжує засмоктувати всіх, хто причетний до непростой справи журналотворення (Українська літературна газета, 22.06.18); І щоразу, коли він, згідно з програмами, що вклала в нього покійна, висловлював невдоволення дружиною, вона за невідомо якими асоціаціями починала згадувати, яка була квартира у лікаря Зеленовича, які книжки в кабінеті, які троянди у вазі... (Є. Кононенко);
- 2) дієслова з модальним значенням: дозволити (собі), знітитися, зуміти, мати, могли, мусити, надумати, прагнути, передбачати, розраховувати, сподіватися, старатися, довелось (побачити), захотілось (танцювати), прийшлося (піти) та ін., напр.: Та й що я зможу дати їм замість грека? (В. Діброва); Шавкун не міг слова вимовить, – то блід, то червонів (Панас Мирний).

5. Синсемантичні предикативні прислівники, що виконують роль ядерних компонентів у синтаксично нечленованих словосполученнях: треба, потрібно, варто, слід та ін., напр.: Тут варто згадати й вірші «Маріуполь» (1995) Галини Гордасевич та «Стара шовковича під Маріуполем» (28.06.2014) Бориса Гуменюка (Українська літературна газета, 22.06.18); – Послухай, – вимовив Білаш, похитуючи головою, – послухай, я відповім, тільки не треба запитувати (О. Жовна).

Отже, у структурі семантико-синтаксичної єдності синтаксично нечленованого словосполучення ядерний компонент є граматично головним словом, хоч і семантично неповноцінним, або синсемантичним. Його синсемантичність детермінована двома ознаками: ступенем семантичної конкретності та ролі в реалізації інформаційної функції нечленованого словосполучення. За морфологічною природою виділено такі групи синсемантичних ядерних компонентів: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслів та предикативні прислівники, диференційовані за семантикою.

Перспективи дослідження убачаємо в аналізі синсемантичних ядерних компонентів у структурі синтаксично нечленованих словосполучень у публіцистичному дискурсі, визначенні їхніх нових семантичних груп та різновидів.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1998. 896 с.
2. Вихованець І., Городенська К. Передмова. Основні питання морфології. Іменник. Прикметник. Числівник. Займенникові слова. *Теоретична морфологія української мови*: Академічна граматики української мови. Київ : Університетське вид-во «Пульсар», 2004. С. 6–216.
3. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка, 1988. 256 с.
4. Гак В.Г. Десемантизация языкового знака в аналитических структурах синтаксиса. *Аналитические конструкции в языках различных типов*. Москва ; Ленинград : Наука, 1965. С. 129-141.
5. Загітко А.П. Граматичний аналізм і реченнєва структура. *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць. Донецьк : ДонДУ, 1994. Вип. 1. С. 41-63.
6. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. Москва : Наука, 1973. 351 с.
7. Іваницька Н.Л. Вплив сполучуваності повнозначних слів на утворення компонентів синтаксичної структури речення. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 97-103.
8. Іваницька Н.Л. «Повнозначне слово» з позицій сучасного осмислення його лінгвальної сутності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 8. *Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. Вип. 2. С. 38-46.
9. Іваницька Н.Л. Теоретичний синтаксис української мови : посіб. для аспірантів, магістрантів, студентів-філологів : у 2 ч. Вінниця : Вид-во Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського, 2002. Ч. 1. 169 с.
10. Каншин І.А. Выражение членов предложения неделимыми сочетаниями слов. *Ученые записки Башкирского педагог. ин-та*. Уфа, 1955. Вып. 5. № 1. С. 98-142.
11. Коваль Л.М. Інформативно недостатні слова української мови: семантика, функції : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2004. 23 с.
12. Личук М.І. Синтаксично нечленоване словосполучення: усталеність терміна, історія дослідження. *Мовознавчий вісник* : збірник наукових праць. Черкаси : Вид-во Черкас. нац. ун-ту ім. Богдана Хмельницького, 2016. Вип. 21. С. 142-148.
13. Максим'юк О.В. Кореферентність нерозкладних компонентів у структурі речення : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2006. 213 с.
14. Ожоган В.М. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови. Київ : Вид-во Інституту української мови, 1997. 231 с.
15. Площ М.Я. Граматики української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 328 с.
16. Шведова Н.Ю. Об аналитических конструкциях в системе словосочетания. *Вопросы культуры речи*. Москва : Наука, 1966. Вып. VII. С. 37-59.
17. Шведова Н.Ю. Проблема лексических ограничений как одна из проблем изучения истории синтаксиса русского литературного языка XVIII-XIX вв. *Вопросы языкознания*. 1960. № 6. С. 17-23.

Syntactically non-segmented word combinations have been ascertained to have their functional and communicative purpose in language and speech. Syntactically non-segmented word combinations form a separate type of syntactically non-segmented units of the modern Ukrainian language.

The purpose of the article is to substantiate the selection of nonsemantic components, different in morphological nature, in the structure of semantic-syntactic unities of syntactically non-syntactic word combinations; to determine the signs of synsemantic.

The syntactically non-segmented word combination has been determined to be based on the structural scheme, which is characterized by: a) core and dependent components with corresponding lexical-grammatical characteristics; b) syntactic relationship between them, specified by a syntactic cohesion; c) fixed location of this kind of components.

Categorical features of syntactically non-segmented word combinations are syntactic indivisibility, syntactic connectivity, and structural-semantic integrity. The distinctive features of syntactically non-segmented word combinations are semantic – each component of a stable scheme retains its lexical meaning – and full or partial reproducibility.

Considering syntactic connectivity as a basis of grammatical compatibility in syntactically non-segmented word combinations, combinable components are characterized by varying degrees of semantic concreteness. In syntactically non-segmented word combinations, none of the components permanently loses its lexical meaning. The high degree of sysemanticity of the core component causes a high degree of its deployment, suggesting a coherence with words of other semantics, which often convey the same concept. Nouns, Adjectives, Numerals, Verbs, and Predicative Adverbs are sysemantic.

The sysemanticity of the core component is determined by two features: the degree of its semantic concreteness and the role in the implementation of the informational function of the syntactically non-segmented word combination.

Key words: syntactically non-segmented word combination, semantic-syntactic unity, structural scheme, core component, dependent component, nonsemantic.

Отримано: 18.09.2019 р.

УДК811.161.2'367.Огієнко

DOI: 10.32626/2309-7086.2019-16-2.65-69

Людмила Марчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

РОЛЬ ІВАНА ОГІЄНКА В СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ (Таблиця милозвучності української мови 1923 року)

У статті досліджено проблеми евфонії української мови в науковій спадщині Івана Огієнка, наведено приклади з Таблиці милозвучності української мови.

Ключові слова: правопис, милозвучність, орфографічні норми, голосні, голосівки, самозвуки, приголосні, шелестівки, співзвуки.

*По своїй милозвучності українська мова
займає чільне місце не тільки серед мов слов'янських,
але й серед мов європейських.
Українська мова по своїй гнучкості
надзвичайно придатна до віршування.
Милозвучність народної української мови значно більша,
ніж милозвучність мови літературної.
Вчімося ж мови й від народу!*

Іван Огієнко

Постать Івана Огієнка (Митрополита Іларіона) є і залишається вагомою в історії становлення української літературної мови. Дослідження щодо праць Івана Івановича Огієнка в царині правописної системи стали особливо актуальними в світлі прийняття Українського правопису 2019 року. І.І. Носко в статті